

plat veur potwottels

Educatiepakket Achterhoeks voor
kinderen van 2 t/m 5 jaar

GEBRUIKSANWIEZING

INHOUDSOPGAVE

1. Inhoudsopgave	2
2. Het belang van streektaal	
Achterhoeks: goed voor ontwikkeling en taligheid	3
3. Achtergrond Achterhoekse taal	
Variant van het Nedersaksisch	4
4. Uitspraak	
Achterhoeks: de klanken	5
5. Gebruik van de materialen	
Spöllenderwies an de slag	6
6. (online) Extra's	
Potwottelmuziek en meer	7
Potwottellied	8
Maotjeslied	9
Opruumlied	10
Slaopliedje	11
Een paar leuke versjes	12

*Wi-j hopt dat jullie heel völle schik hebt
met Plat veur Potwottels!*

Vraogen, opmarkingen of laoten wetten wat of i-j der van vindt: nem gerust contact met ons op!

COLOFON

Plat veur Potwottels is een initiatief van Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers en is mede mogelijk gemaakt door een financiële bijdrage van provincie Gelderland

Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers
Ijsselkade 13 www.ecal.nu
7001 AN Doetinchem info@ecal.nu
0314-787078

Het pakket is ontwikkeld en samengesteld door streektaalfunctionarissen Marije Stomps en Diana Abbink. Met dank aan Karin Hukker (muziek), Herman Roozen (illustraties), Sonja Roerdink en erven Geert Roelofs (teksten) en Lisette Hissink (vormgeving).

ACHTERHOEKS: GOED VOOR ONTWIKKELING EN TALIGHEID

Allemaal leuk en aardig, *a'j plat könt praoten*, maar is dat nu per se nodig? Zeker vroeger, maar ook nu nog steeds wel, werd vaak gezegd dat het toch belangrijker is om goed Algemeen Beschaafd Nederlands te spreken. Natuurlijk is dat inderdaad belangrijk, maar dat wil niet zeggen dat er daarom geen streektaal meer mag worden gepraat of geleerd.

Vroeger was het Achterhoeks vaak de moedertaal van mensen: ze kregen het van jongs af aan mee en spraken thuis niet anders dan streektaal. Op school moesten ze dus inderdaad Nederlands leren spreken en soms moest 'dat plat praten' zelfs afgeleerd worden.

Tegenwoordig is dat helemaal anders. Er zijn nog maar heel weinig en misschien wel helemaal geen kinderen meer die op de opvang, peuterzaal of school komen en alleen maar streektaal spreken. Soms krijgen ze het van huis uit nog wel mee, van ouders of opa's en oma's, maar het is niet meer hun moedertaal.

Dat is zonde, want daardoor wordt er steeds minder streektaal gesproken in de Achterhoek. Voor kinderen zelf is het ook jammer, want streektaal is een wezenlijk onderdeel van de Achterhoekse cultuur. Net als bepaalde gebruiken, omgangsvormen en zelfs humor. Het bepaalt je identiteit: het hoort bij wie je bent en waar je vandaan komt.

Gelukkig beseffen steeds meer mensen dit. De interesse in en het enthousiasme voor de Achterhoekse streektaal en -cultuur is de laatste jaren groter dan ooit. Mensen die plat praten zijn daar trots op en dragen dat uit, mensen die geen streektaal geleerd hebben vroeger vinden dat soms erg jammer. Weer anderen verstaan het wel, maar spreken het zelf niet of durven niet.

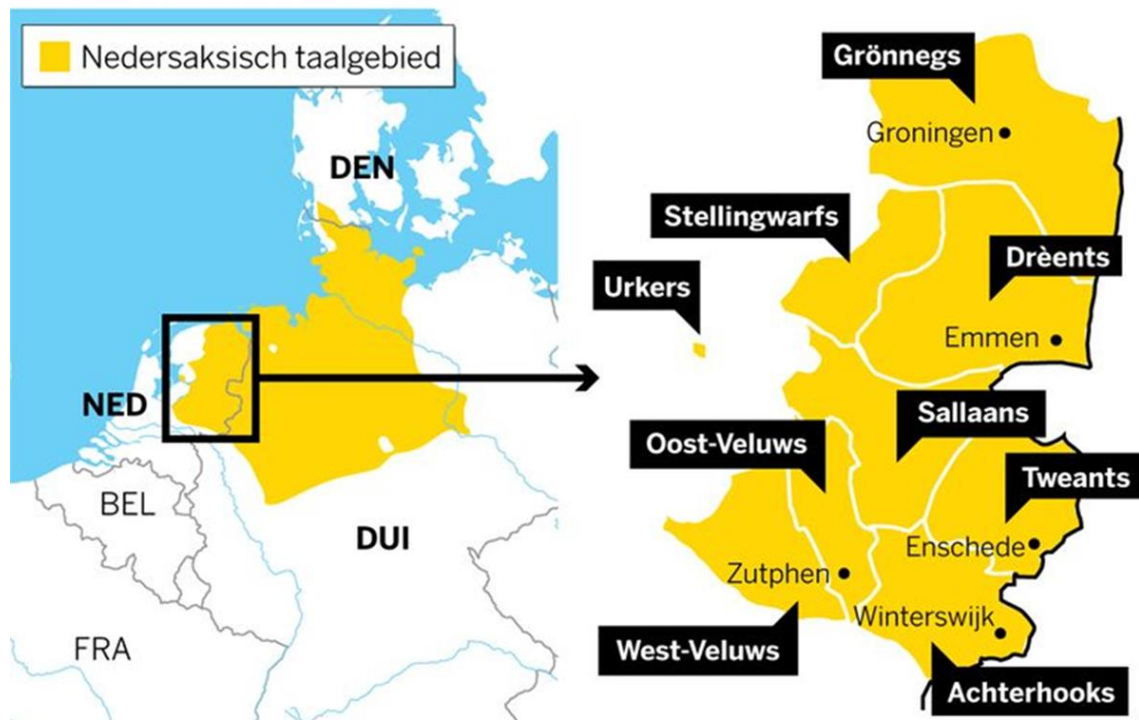
Om ervoor te zorgen dat er meer Achterhoeks wordt gesproken, zijn er diverse cursussen, educatiemateriaal en lessen voor scholen. En nu dus ook Plat veur Potwottels, voor kinderen van 2 tot 5 jaar. Uit onderzoek blijkt namelijk dat het leren van een (streek)taal naast het standaard Nederlands heel goed is voor de ontwikkeling. Zeker bij jonge kinderen. In Limburg bleek uit onderzoek dat kinderen die dialect spreken, betere cito-scores halen op begrijpend lezen en spelling!

Het spreken of aanleren van een (streek)taal als Achterhoeks veroorzaakt dus – zoals vroeger wel werd gedacht – zeker geen taalachterstand, het is juist goed voor het meta-linguïstisch bewustzijn van kinderen en ze leren daardoor later ook makkelijker andere talen.

VARIANT VAN HET NEDERSAKSISCH

Het Achterhoeks is een variant van het Nedersaksisch. Deze taal is nog ouder dan het algemene Nederlands en wordt in een groot gebied gesproken. In Nederland beslaat het Nedersaksisch taalgebied (delen van) provincie Gelderland, Overijssel, Drenthe, Groningen en zelfs een klein stukje Friesland. Maar het Nedersaksisch taalgebied is nog veel groter: ook in een groot deel van Duitsland en zelfs tot in Denemarken aan toe hoort de streektaal die men er spreekt tot het Nedersaksisch.

NEDERSAKSISCH TAALGEBIED EN DIALECTEN

101018 © de Volkskrant. Bron: Wikipedia, AD

Het grappige is dat het Nedersaksisch bijna overal net weer anders klinkt, terwijl het toch één en dezelfde taal is. Zo klinkt Gronings anders dan Achterhoeks en Urks anders dan Drents. Toch kun je, als je één van de varianten van het Nedersaksisch spreekt, elkaar best makkelijk verstaan. Dat is ook de reden waarom je iemand die Duits dialect spreekt toch kunt verstaan: Nederduits (of Platt-Duuts) is ook Nedersaksisch en lijkt veel op Achterhoeks!

Er is ook veel taalvariatie binnen het Achterhoeks zelf. Vaak worden woorden in een dorpje verderop net weer anders uitgesproken, zoals huus/hoes en gruun/greun. Soms is er discussie over wat goed is. Ze zijn allemaal goed, want juist die grote verscheidenheid maakt de streektaal mooi en uniek!

NB: Ten zuiden van de Achterhoek ligt de Liemers. Hoewel de streektaal die daar wordt gesproken soms veel op het Achterhoeks lijkt, is Liemers geen Nedersaksisch, maar Nederfrankisch. Een compleet andere taal met een andere oorsprong. Zo hoort bijvoorbeeld het Limburgs ook tot het Nederfrankisch: denk maar aan de zangerige klanken en het aanspreken van iemand met gi-j: dat hoort je in de Liemers ook, maar in de Achterhoek niet.

ACHTERHOEKS: DE KLANKEN

In de Achterhoekse streektaal veranderen woorden vaak van klank. Bijvoorbeeld:

praten	praoten
blazen	blaozen
lezen	laezen
eten	etten (of aeten)
werk	wark
paard	peerd
paaltjes	päöltjes

Als je geen Achterhoeks spreekt, kan het lastig zijn om deze klanken op de goede manier uit te spreken. De onderstaande tabel kan je hierbij helpen!

Klinker(s)	Klinkt als in:	Voorbeeld in 't Achterhoeks
aa	haat, naam	plate, naam/name
a	angst, gans	dag, bak
ae	air (engelse uitspraak)	laeven, laezen
ee	teen, keer	bene, beer
e	stem	bedde, henne
e	de (e zonder klemtoon)	poetereg, onzeleg
u	nut (u met klemtoon)	putte, spul
uu	ruw, duur	duuts, huus, kulen
i	pit, sik	dikke, schik
ao	talk (Engelse uitspraak)	praoten, slaopen, staon
oo	toon, boor	boom, smoren
o	stok, bom	ton/tonne, bos, schot
äö	soeur (Franse uitspraak)	präötjes, kammeräöje, näölen
ö	Köln (Duitse uitspraak)	pötje, köpke
eu	deun, deur	geleuven, veur
oe	moet, stoer	boek, hoes
ie	piet, mier	kieken, riek, rieke

TIP: Voor Achterhoeks (leren) praten geldt hetzelfde als voor alle andere talen: je moet het vooral veel doen om het te leren. Dus wees niet bang om fouten te maken, dat geeft helemaal niets. Het kan helpen om te beginnen met in het Achterhoeks voorlezen, dan pak je al veel woorden en klanken mee: goed om te oefenen dus. Als je dan meteen voorleest aan kinderen, sla je twee vliegen in één klap!

SPÖLLENDERWIES AN DE SLAG

Je gaat aan de slag met educatiepakket Plat veur Potwottels. Voor de duidelijkheid zetten we nog graag even op een rij welke materialen er in het pakket zitten. Dit zijn:

- Voorleesboek 't Kniepertje
- Ontdekboekje 't Kniepertje

3 veurlaes en doebuukskes

- Beer
- Kolde Veute
- Da's van miej!

Overig:

- Potwottel zoekplaat + woordenlijst
- Schuimdobbelsteen + plaatjesvel
- Potwottelliedjes (online)

NB: Op aanvraag is ook een 'praotpen' verkrijgbaar. Deze werkt samen met de (aangepaste) zoekplaat. Kinderen kunnen met de praotpen op de geluidscicoontjes tikken en horen dan het Achterhoekse woord. De praotpen is op aanvraag te leen bij ECAL, tegen een borg van 25 euro.

TAAL LEREN: LUISTEREN EN (NA)PRATEN

Een nieuwe taal leer je aan door te luisteren, lezen, praten en schrijven. Nu kunnen Potwottels natuurlijk nog niet lezen en schrijven. Dat hoeft ook helemaal niet, door naar verhaaltjes en liedjes in het Achterhoekse te luisteren, pikken ze vaak al meer van de streektaal op dan je denkt! Met het (na)zeggen van woordjes op de dobbelsteen, zoekplaat en door mee te zingen met de liedjes, spreken ze ongemerkt ook al een aardig mondje Achterhoekse. Onze ervaring is dat veel kinderen uit de Achterhoek zelf misschien (nog) geen plat praten, maar dat ze de juiste klanken en tongval feilloos beheersen!

WERKWIJZE: VEEL HERHALEN!

Wat ook helpt bij het aanleren van een taal is herhaling, herhaling, herhaling. Hier speelt Plat veur Potwottels op in door een aantal van de aangeboden Achterhoekse woorden in meerdere van de materialen te laten terugkomen. Zo kun je bijvoorbeeld eerst met de plaatjesdobbelsteen spelen met de kinderen. Hierop staan woordjes die in de boekjes terugkomen. Door daarna (één van de boekjes) te lezen, hebben ze sommige woorden al een paar keer gehoord. Kunnen ze een aantal van de woorden uit de boekjes ook terugvinden op de zoekplaat? Tegen die tijd kennen ze het Achterhoekse woord misschien al wel uit hun hoofd!

Bovenstaande is maar een suggestie. Gebruik de boekjes en materialen uit dit pakket vooral naar eigen goeddunken, daar zijn ze voor gemaakt! In de *veurlaes en doebuukskes* en het ontdekboekje vind je aanvullende tips, praatstof, spelletjes en knutselopdrachten. Kopieer deze pagina's eventueel, zodat meerdere kinderen kunnen knutselen/ spelen/ kleuren.

POTWOTTELMUZIEK EN MEER

Speciaal voor Plat veur Potwottels heeft zangeres Karin Hukker van Lief Liedje een aantal liedjes geschreven. Deze bevatten Achterhoekse woorden en gaan over aansprekende onderwerpen voor peuters. Dit zijn:

- Het Potwottellied

Het 'lijflied' van dit educatiepakket, gericht op taalontwikkeling. Dit aanstekelijke deuntje blijft zeker weten hangen in je hoofd en dat van de potwottels! In het liedje leren kinderen alledaagse Achterhoekse woorden zoals *va en moo*, *huus en thuus*. Er horen ook gebaren en een soort dansje bij het liedje, dus *schik* gegarandeerd!

- Maotjeslied
- Opruumlied
- Slaopliedje

Deze liedjes hebben een voor kinderen herkenbaar onderwerp, zoals het hebben van een *maotje* (vriendje), het Maotjeslied is vooral gericht op de sociaal emotionele ontwikkeling. Het Opruumlied is een functioneel lied dat goed van pas komt in de dagelijkse structuur op een school, opvang of gewoon thuis. Het markeert het overgangsmoment van de ene activiteit naar de andere. Het Slaopliedje is een heerlijk luisterliedje om bij weg te dromen en kan het bedtijdritueel ondersteunen.

DE LIEDJES ZIJN ONLINE TE BELUISTEREN VIA WWW.ECAL.NU/POTWOTTELS

Op deze webpagina vind je ook de bladmuziek van de liedjes en overige beschikbare materialen en tips. Op de volgende pagina's zijn de liedteksten uitgeschreven.

Karin Hukker - Lief Liedje

PLAT VEUR POTWOTTELS

Refrein

**Plat veur Potwottels doet ie met ons met?
Want dat is dikke dikke dikke dikke pret!
Plat veur Potwottels dat gif völ plezeer,
dus luuster naor ons fijne liedje hier.**

Een huis, dat klinkt als een: 'huus'
en thuis, dat is mien 'thuus'
Papa en mama, dat bunt mien 'va en moo'
en 'moi' is het woordje voor hallo!

Refrein

**Plat veur Potwottels doet ie met ons met?
Want dat is dikke dikke dikke dikke pret!
Plat veur Potwottels dat gif völ plezeer,
dus luuster naor ons fijne liedje hier.**

'Veute' dat zijn onze voetjes,
stap daar maor fijn met in 't rond.
Onze handjes, dat klinkt als: 'hande'
en dan met ow billen op de grond...

Refrein

**Plat veur Potwottels doet ie met ons met?
Want dat is dikke dikke dikke dikke pret!
Plat veur Potwottels dat gif völ plezeer,
dus luuster naor ons fijne liedje hier.**

'Slaopen' is slapen
'Boerderieje' is boerderij
Va & moo : papa en mama
En als iets van jou is, is 't van: 'ow'

Refrein

**Plat veur Potwottels doet ie met ons met?
Want dat is dikke dikke dikke dikke pret!
Plat veur Potwottels dat gif völ plezeer,
dus luuster naor ons fijne liedje hier.**

Ik wens jullie vul plezeer!

MAOTJESLIED

Refrein

le bunt mien maotje, mien kameraodje.
le bunt mien maotje, mien maotje veur altied!
le bunt mien maotje, mien kameraodje.
le bunt mien maotje, ik zing veur oe dit lied.

Mijn vriendje, 'mien kameraodje',
we spelen vaak met elkaar.
Jij bent mijn maatje, 'mien maotje'
Speel maar op je luchtgitaar!

Refrein

le bunt mien maotje, mien kameraodje.
le bunt mien maotje, mien maotje veur altied!
le bunt mien maotje, mien kameraodje.
le bunt mien maotje, ik zing veur oe dit lied.

Ik vind jou lief, ben graag bij jou!
'Ik vin oe leef' zeg ik dan gauw!
We blijven altijd samen,
..... & zijn onze namen!*

**vul hier je eigen naam en die van je maotje in!*

Refrein

le bunt mien maotje, mien kameraodje.
le bunt mien maotje, mien maotje veur altied!
le bunt mien maotje, mien kameraodje.
le bunt mien maotje, ik zing veur oe dit lied.

le bunt mien maotje, mien maotje veur altied!

Tekst & Muziek; Karin Hukker - Lief Liedje - Plat veur Potwottels - 2024

HOP, HOP, RUUM OP

Hop hop hop, ruum de spullen noe maor op,
Kiek er ligt wat hier er ligt wat daar!

Hop hop hop, ruum de spullen noe maor op,
At wie 't samen doot bunt wie zo klaor!

Hop hop hop, ruum de spullen noe maor op,
Ik zie daar in de hoek nog wat staon.

Hop hop hop, ruum de spullen noe maor op,
Klasse wark, heel erg good edaon!!

Klasse wark, heel erg good edaon!! 👍

SLAAPLIEDJE ♡

Slaop maor fijn en dreum maor zacht,
wet dat ik op oe wacht...

Dus doe maor fijn oe oogjes toe,
ik hol zo vól van oe...

Dreum maor zacht en slaop maor fijn,
Dreum maor zacht, mien kindje klein.
't Maontje schient zien lech zo zacht,
wet dat ik op oe wacht...

Neuriën

't Maontje schient zien lech zo zacht,
slaop maor fijn vannacht,
slaop maor fijn en zacht... ♡

EEN PAAR LEUKE VERSJES

KIEZEMAN

Ken je 'm nog: het versje waarop je handjeklap doet? Doe het met een kindje en klap elkaar bij elke zin in de hand, net of je aan het handelen bent. Bij de laatste zin klap je niet, maar kietel je het kindje in de hand. Pret gegarandeerd!

Daalder!

Gao naor de markt

Koop oe 'n koo

Kiezeman too

Buultjen met zand...

Kiele-kiele-kiele in de hand!

daalder = rijksdaalder

kiezeman = kalf

THUUSBLIEVEN

Piet pat pet

De katte geet met

't hundjen blif thuus

Piep! Zei de muus

In 't veurhuus

'N ECHTEN TAND!

O, wat 'n dag en o, wat 'n wonder,

Noe he'j 'n echten tand!

Eerst was ow mundjen nog helemaal zunder,

Noe steet der ene an de rand.

Daor komt der later nog völle meer bi-j,

Maor met den enen bu'w al alderbastend bli-j!

DUUZEND SÖSKES

De mooder van 'n duuzendpoot

Is alderbastend ontevrejen

Want heur zeuntjen is zo juist

In de sloot eglejen

En a'j effen rekkent

We'j wat dat wil zeggen:

Op zien kop een dikke buul

En wal duuzend söskes vuul!